

Motion till riksdagen 2021/22:4004

av **Barbro Westerholm m.fl. (L)**

Liberal hbtq-politik, för allas rätt att vara sig själva

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om dialog med kommunsektorn gällande hbtq-kompetens i välfärdstjänster och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett hbtq-perspektiv ska antas på hälsofrämjande insatser och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om riktlinjer för blodgivning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om information om och tillgång till PrEP och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om idrott och hbtq-frågor och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hbtq-perspektiv i politik rörande årsrika och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hbtq-historia och kulturarvsfrågor och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om reglerna rörande föräldraskap för ollickönade och samkönade par och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lagstiftningen om könsbekräftande vård och möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undanröja onödiga problem för personer som på grund av könsbyte bytt personnummer och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utredning av situationen för personer med intersexvariation och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om att införa en tredje könskategori i folkbokföringen för de personer som varken vill

- folkbokföras som män eller kvinnor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av diskrimineringslagen och tillkännager detta för regeringen.
  14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en kommande grundlagsöversyn ska införliva ett grundlagsskydd mot diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck och tillkännager detta för regeringen.
  15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett förbud mot omvårdelseterapi för att skydda människor från att påtvingas sådana ovetenskapliga behandlingar och tillkännager detta för regeringen.
  16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om asylsökande hbtq-personer och tillkännager detta för regeringen.
  17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökad trygghet för hbtq-personer på asylboenden och tillkännager detta för regeringen.
  18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om diskrimineringskyddet på EU-nivå för hbtq-personer och tillkännager detta för regeringen.
  19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sanktioner mot EU-medlemsländer som inte respekterar hbtq-personers mänskliga rättigheter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
  20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Sveriges arbete med EU:s familjebegrepp och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Liberalismen utgår från att varje individ ska ha samma möjlighet att förverkliga sig själv. Samma rättigheter och skyldigheter ska vara knutna till just individen – aldrig till ett kollektiv. Därför kommer liberaler alltid att stå upp för de människor som idag inte åtnjuter samma rättigheter och friheter som alla andra.

Rättigheterna för homosexuella, bisexuella, transpersoner och queera (hbtq-personer) har successivt stärkts under de senaste decennierna. Par av samma kön kan i dag ingå äktenskap och har lagligt stöd för att adoptera barn och få tillgång till assisterad befruktning. Hbtq-personer omfattas av ett brett lagskydd mot diskriminering och hatbrott – senast reformerat genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2018 – och kravet på sterilisering i samband med ändrad juridisk könstillhörighet har avskaffats.

Trots dessa framsteg återstår mycket att göra. Även om vi har kommit långt i Sverige är verkligheten för många hbtq-personer att man inte ser det som möjligt att leva ett öppet liv i enlighet med sin sexuella läggning eller sin könsidentitet. Många utsätts för våld, diskriminering, fördomar och andra kränkningar enbart på grund av deras identitet. Förtryck och fördomar leder till marginalisering och ohälsa. Hbtq-personer som grupp har en sämre psykisk hälsa än befolkningen i stort. Transpersoner är särskilt utsatta.

Höjer vi blicken från den svenska horisonten ser vi än större utmaningar, både i ett europeiskt och i ett globalt perspektiv. I ett sjuttioal länder är samkönad kärlek ett brott. I ett ännu större antal länder kan personer vars könsidentitet inte följer den av omgivningen normerade och förväntade inte leva ett liv med fullvärdiga rättigheter. I länder

där förtrycket är som hårdast riskerar människor fängelse, prygling eller dödsstraff enbart för att de är de som de är. Sverige har ett ansvar att fortsätta att arbeta för hbtq-personers mänskliga rättigheter och ge stöd åt modiga hbtq-rättighetskämpar världen över.

I denna motion redovisar Liberalerna ett antal förslag för att stärka hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter.

Nationell hbtq-strategi

När Liberalerna ansvarade för frågorna i regeringsställning togs Sveriges första hbt-strategi fram. Strategin, som presenterades i början av 2014, hade till syfte att säkerställa lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck. Statskontorets utvärdering av strategin visade att de övergripande insatserna och strukturen i strategin har bidragit till att uppfylla strategins övergripande mål. Samtidigt har Statskontoret pekat på den potential som finns i ytterligare styrning, samordning, uppföljning och prioritering av insatser. Vi är stolta över att den av Liberalerna initierade hbt-strategin har effekt, men vi vet också att det är dags att höja ambitionerna.

Inom ramen för det tidigare budgetsamarbetet med januariavtalspartierna arbetade Liberalerna hårt för att tillföra resurser för en handlingsplan som kompletterar strategin. Detta har resulterat i att det från 2020 finns särskilda medel anslagna i statsbudgeten och sedan 2021 i en utvecklad strategi. Resultat som detta visar att Liberalernas arbete, också i opposition, kommer att vara viktigt för att även i framtiden arbeta för en bättre situation för hbtq-personer i Sverige. Vi kommer därför även i fortsättningen att prioritera bevakningen av dessa frågor högt.

Kompetens i hbtq-frågor i välfärdstjänster

Hbtq-personer möts än i dag av fördomar och dåligt bemötande i olika delar av samhället. Intoleransen föds ofta ur okunskap. För att hbtq-personer ska känna sig trygga i mötet med det offentliga anser vi att det behövs ett kompetenslyft avseende hbtq-frågor inom skola och fritid, socialtjänst, vård och omsorg och andra välfärdstjänster som kommuner och regioner ansvarar för. Det behövs olika former av utbildningssatsningar och kompetenshöjande åtgärder. Inom det tidigare budget-samarbetet med januaripartierna medverkade Liberalerna till resursförstärkningar som bland annat gav underlag för fördjupad dialog med kommunsektorn om vad som behövs för att bättre kunna garantera ett likvärdigt bemötande på jämlika villkor av alla, oavsett sexuell läggning eller könsidentitet. Den här frågan bör prioriteras inom ramen för överläggningar med Sveriges kommuner och regioner.

Skolors och förskolors likabehandlingsarbete

Undersökningar om ungas psykiska ohälsa visar att hbtq-personer i allmänhet och transpersoner i synnerhet mår sämre än genomsnittet. Att slippa diskriminering och kränkningar i sin vardag är en förutsättning för att hbtq-personer ska må bättre. Hbtq-personer är också föräldrar, och om förskolor eller skolor bemöter familjer fördomsfullt på grund av föräldrarnas sexuella läggning drabbar det även barnen.

Därför anser vi att skolornas likabehandlingsarbete tydligare ska omfatta samtliga relevanta hbtq-frågor. Ett första steg är att skyldigheten att arbeta med aktiva åtgärder

numera omfattar alla diskrimineringsgrunder i diskrimineringslagen, men mer behövs. Vår utgångspunkt är att alla som möter elever på skolorna ska ha den kompetens som behövs för att bemöta alla elever likvärdigt oavsett sexuell läggning eller könsidentitet. Det gäller i allra högsta grad elevhälsan men också lärare, förskollärare och annan skolpersonal.

Sexualundervisningen behöver ses över så att frågor kring sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck finns med på ett tydligare sätt och blivande lärare får möjlighet att fördjupa sina kunskaper i dessa frågor. Inom det tidigare januariavtalet drev Liberalerna på för att reformera lärarutbildningen. En viktig del av detta var att göra sex- och samlevnadsundervisning till en obligatorisk del.

Hälsa

Diskrimineringens pris märks på flera olika sätt. En rad svenska och internationella studier pekar på att förekomsten av psykisk ohälsa är högre bland hbtq-personer än hos befolkningen i allmänhet och att detta har ett samband med den särskilda utsatthet som följer av en minoritetsposition med risk för diskriminering och negativt bemötande.

Socialstyrelsen presenterade år 2016 registerstudien ”Psykisk ohälsa bland personer i samkönade äktenskap”, där situationen för personer i samkönade äktenskap jämförs med den för personer i olikkönade äktenskap. Genom att undersöka situationen för gifta par möjliggörs jämförelser på registernivå, även om studien inte kan särskilja situationen för exempelvis transpersoner i relation till cis-personer eller homosexuella i relation till bisexuella.

I studien visade Socialstyrelsen att förekomsten av psykisk ohälsa i form av riskbruk och beroende, ångestsjukdomar och depressioner var högre bland personer i samkönade äktenskap än bland personer i olikkönade äktenskap. Riskbruk och beroende var särskilt vanligt bland kvinnor i samkönade äktenskap. Män i samkönade äktenskap hade i större utsträckning vissa allvarigare sjukdomar än män i olikkönade äktenskap. Både män och kvinnor i samkönade äktenskap använde även i större utsträckning psykofarmaka jämfört med personer i olikkönade äktenskap. Analys av mortalitet visade på en ökad dödlighet på grund av självmord och hiv/aids bland personer i samkönade äktenskap jämfört med personer i olikkönade äktenskap.

Socialstyrelsen menar att en högre förekomst av psykisk ohälsa bland hbtq-personer kan bero på allvarlig psykosocial stress då gruppen ständigt kan befinna sig i en minoritetsposition. Sådan psykosocial stress påverkas dessutom av att exempelvis ha hiv/aids eller adhd, med ytterligare ökad risk för psykisk ohälsa som följd. Att personer i samkönade äktenskap dessutom kan riskera död i förtid på grund av självmord tyder på en situation som kan ha allvarliga konsekvenser för gruppen.

Skillnaderna i ohälsa är ett av de tydligaste exemplen på hur diskrimineringen och osynliggörande påverkar många hbtq-personers liv. Det finns också anledning att i sammanhanget särskilt uppmärksamma transpersoners situation och behov. Hälso- och sjukvårdens generella rutiner att erbjuda hälsoundersökningar med mera utifrån kön får inte förbise de personer som har genomgått könskorrigering eller ändrat juridisk könstillhörighet.

Därför vill Liberalerna se att regeringen i sitt arbete med folkhälsa och hälso- och sjukvården i stort beaktar hbtq-frågorna. Det är viktigt att arbeta med preventiva, riktade insatser för hbtq-personer och att höja kunskapen om gruppens villkor och levnadsförhållanden, i syfte att minska skillnader i ohälsa mellan hbtq-personer och övriga.

Idag ställs fortfarande hårdare krav på män som har sex med män som vill ge blod än på andra grupper. Det är av största vikt att reglerna för blodgivning är helt baserade på smittskyddshänsyn och inte fäster något avseende vid frågor kring sexuell läggning. Under våren 2021 presenterade Socialstyrelsens ändrade föreskrifter om blodverksamhet och transfusion av blodkomponenter (SOSFS 2009:28) som bland annat innebar att den tidigare karenstiden för män som har sex med män sänktes från 12 till sex månader. Det är viktigt att patientsäkerhet är den huvudsakliga prioriteringen vid blodtransfusioner och att de karenstider som sätts upp av Socialstyrelsen endast grundar sig i forskning och beprövad erfarenhet. De nya riktlinjerna är ett steg på vägen för att göra reglerna för blodgivning mer jämlika men det finns fortfarande skäl att ifrågasätta deras opartiskhet. RFSL har exempelvis pekat på faktumet att karenstiderna i länder som Storbritannien och Kanada endast är tre månader i liknande fall. Liberalerna slår fast att det till sist är Socialtjänstens bedömning som ska gälla men att frågan måste fortsätta att bevakas och diskuteras för att se till att gällande regler ligger i paritet med dagens testmetoder och kunskapsläge. Det är därför viktigt att frågan även fortsättningsvis bevakas.

Ett annat problem är den okunskap om och därav begränsade användningen av bromsmediciner mot hiv. Preexpositionsprofylax, vanligen förkortat PrEP, är en bromsmedicin mot hiv som kan tas i förebyggande syfte. Läkemedlet har varit godkänt av Läkemedelsverket sedan 2017 och sedan samma år rekommenderar Referensgruppen för antiviral terapi (RAV) att män som har sex med män och har ett sexuellt beteende som innebär en betydande risk att smittas med hiv använder PrEP-medicinering. SKR:s NT-råd har kommit med liknande rekommendationer till regionerna. Trots att en behandling mot spridning av ett allvarligt tillstånd alltså finns och är rekommenderad är kunskaperna om den begränsad. En ny undersökning från RFSL visade att mer än en tredjedel av alla som skulle behöva läkemedlet inte vet vart de ska vända sig för att få det utskrivet. Liberalerna anser därför att det finns ett behov av ökad informations-spridning i fråga om PrEP. Att begränsa spridningen av en allvarlig sjukdom och på så vis förbättra livet för många människor måste prioriteras.

Idrott

Idrottsrörelsen är en av Sveriges största folkrörelser och spelar en viktig roll i många människors liv, särskilt för ungdomar. På många orter är idrotten en centralpunkt i lokalsamhället, och idrotten är också en källa till gemenskap och personlig utveckling.

Gjorda kartläggningar visar att unga hbtq-personer deltar i idrottsföreningar i väsentligt lägre grad än andra i samma ålder. Könsnormer, gruppsyck och föreställningar om hur en idrottare förväntas vara gör att många inte känner sig tillräckligt inkluderade i idrottslivet. För den enskilde kan det fortfarande vara ett stort steg att vara öppen om sin sexuella läggning eller könsidentitet i idrottssammanhang.

Det är välkommet att Riksidrottsförbundet har en policy mot diskriminering på grund av sexuell läggning inom idrotten. I policyn fastslås att ingen i idrottens värld ska behöva känna sig kränkt, trakasserad eller diskriminerad eller känna obehag på grund av könstillhörighet eller sexuell läggning. Samtidigt som idrottsrörelsen själv uppmärksammar och arbetar med hbtq-frågor finns det också skäl för det offentliga att uppmärksamma hbtq-perspektivet inom idrotten, till exempel när det gäller lokala samarbetsprojekt med idrottsrörelsen liksom i frågor om bidragsgivning till idrotts-

föreningar. De här frågorna förväntar vi oss att regeringen bär med sig i sina fortsatta samtal med civilsamhället.

Årsrika hbtq-personer

Årsrika hbtq-personer möter fortfarande fördomar och diskriminering. De är barn av en generation i vilken många inte har vågat komma ut och möter homo-, bi- och transfobi både bland sina jämnåriga och hos vård- och omsorgspersonalen.

Vi vill att årsrika hbtq-personer ska känna sig trygga och välkomna på landets alla äldreboenden genom att personalen har tillräckliga insikter och kunskaper om hbtq-personers livsvillkor för att säkerställa ett jämlikt bemötande. Det har också börjat komma äldreboenden med hbtq-profil. Vi uppmuntrar förekomsten av fler boenden med hbtq-profil och att man då tar vara på den erfarenhet som finns av redan befintliga verksamheter.

Bevara kulturarvet

Sverige har nått långt i arbetet för hbtq-personers rättigheter och mot den homofobi som finns i samhället. Det arbetet bör bevaras för eftervärlden, och kunskapen om hur individers liv och vardag har gestaltats beroende på skilda livsvillkor beroende på sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck behöver tas till vara. Olika museer har gjort viktiga insatser för att dokumentera hbtq-historia. Här anser liberalerna att det museala ansvaret för att dokumentera hbtq-historia i Sverige är en viktig fråga som regeringen bör se till att organisera på ett tillfredsställande sätt.

Regler om föräldraskap

Sedan 2005 kan kvinnor som lever i samkönade relationer få sjukvårdens hjälp med att skaffa barn genom assisterad befruktning. Den födande kvinnans partner av samma kön blir i dessa fall, förutsatt att hon har samtyckt till behandlingen, barnets andra juridiska förälder, genom att bekräfta detta på samma sätt som en man som är sambo med en kvinna som föder barn får göra. Det är dock vanligt, bland annat på grund av långa väntetider för behandling vid svenska sjukhus, att kvinnor som lever i samkönade relationer åker utomlands för att få behandling.

Vi välkomnar att lagen från den 1 januari 2019 nu slutligen har ändrats så att samma regler om föräldraskap efter assisterad befruktning utomlands gäller för både olikkönade och samkönade par. Föräldraskap kan nu fastställas under förutsättning att behandlingen har utförts vid en behörig inrättning och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Därmed slipper samkönade par att hamna i situationen att den biologiska moderns maka eller partner måste ansöka om att adoptera barnet.

Vi anser att en fortsatt översyn av lagstiftningen bör ske för att skapa ytterligare juridisk jämlikhet mellan olikkönade och samkönade par i reglerna om föräldraskap. Den utredning som tillsattes i februari 2020 har nu presenterat sitt betänkande (SOU 2021:56) rörande möjligheter att göra utländska föräldraskap gällande i Sverige. Utredningens förslag innefattar bland annat förslag på förenklade regler för de par som blivit föräldrar genom assisterad befruktning utomlands. Det blir också enklare för par som ingått adoption eller fått barn genom surrogatmoderskap utomlands att få sitt

föräldraskap erkänt även i Sverige. Det sistnämnda gäller dock endast par där en eller båda parter hade sin huvudsakliga anknytning till ett annat land än Sverige vid barnets födelse. Utredaren påpekar särskilt att lagändringarna inte ska gälla de som har sin hemvist eller är bosatta i Sverige efter barnets födelse. Detta innebär att det fortsatt kommer att vara svårt för den som, på grund av svensk lagstiftning, måste använda sig av en surrogatmoder utomlands för att skaffa barn att få föräldraskap över barnet. Alltmedan Liberalerna är positiva till utredningens förslag är det beklagligt att utredaren inte vill gå längre. Liberalerna vill att altruistiskt värdmoderskap ska bli tillåtet i Sverige men också att den som genomgår ett surrogatarrangemang utomlands ska ha bättre möjligheter än idag att erkännas som barnets far i Sverige. Vi förväntar oss därför att regeringen, efter att ha lyssnat på lämpliga remissinstanser, lägger fram ny lagstiftning som förbättrar situationen för alla, inte bara en del av, de personer som skaffar barn utomlands. Ytterligare detaljer om våra åsikter om värdmoderskap redovisas mer detaljerat i vår motion om familjerätt och övrig civilrätt, varför förslagen inte upprepas här.

Härutöver har nyligen lagstiftningen vad gäller föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet ändrats. Vi står bakom principen att det juridiska könet bör återspeglas i det rättsliga föräldraskapet och har därför ställt oss bakom lagändringen. En konsekvens av lagförslaget blir emellertid att faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet ska fastställas genom bekräftelse eller dom när det gäller ett gift föräldrapar där någon eller båda har ändrat könsidentitet. Någon faderskapspresumtion eller motsvarande moderskapspresumtion gäller alltså inte i dessa fall. Detta är till nackdel för de berörda jämfört med den ordning som har gällt tidigare. Vi anser att regeringen skyndsamt bör ta fram lagförslag som innebär en könsneutral föräldraskapspresumtion för exempelvis en gift partner till den som föder ett barn vid ändrad könstillhörighet och en översyn av de regler som gör det särskilt svårare för hbtq-personer.

Dessutom har den gångna mandatperioden även ytterligare lag stiftats som ytterligare förbättrar hbtq-personers möjligheter att bli föräldrar från och med den 1 januari 2022. Bland annat kommer föräldraskap att presumeras i fler fall än idag, vilket innebär att regleringen i detta fall blir könsneutral och jämlik. Bekräftelse av föräldraskap förenklas genom att ogifta föräldrar som är myndiga och gifta i Sverige ska kunna bekräfta sitt föräldraskap digitalt, utan godkännande av socialnämnden, efter att barnet är fött. Vidare kommer även bestämmelserna om faderskapsundersökningar att moderniseras genom att bli teknikneutrala, och kostnaderna för sådana undersökningar ska också tas över av staten.

Adoption

Samkönade par har sedan 2003 haft möjlighet att bli adoptivföräldrar i Sverige, men hittills har det bara i något enstaka fall inträffat att ett barn har förmedlats genom internationell adoption till ett samkönat par. I så gott som samtliga ursprungsländer är berörda myndigheter avvisande till möjligheten för samkönade par att adoptera. Vad gäller inhemska har det, bortsett från närståendeadoptioner, endast förekommit i ett fåtal fall att barn har adopterats av samkönade par. Vi anser att det behövs insatser för att förbättra samkönade pars möjligheter att komma i fråga som adoptivföräldrar. Detta ska ske inom ramen för de grundläggande principer som adoptionslagstiftningen bygger på. Det formella yrkandet i denna del återfinns i Liberalernas motion om familjerätt och övrig civilrätt, varför det inte upprepas här.

Byte av det kön som framgår av folkbokföringen och könskorrigering behandling

Fler transpersoner under 18 år bör få möjlighet att få leva fullt ut i enlighet med det kön som de själva vet att de har, inte det kön som de förväntas ha enligt omgivningens normer. Lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall är föråldrad och behöver uppdateras. En rad länder har redan uppdaterat sin lagstiftning så att individens självupplevda kön respekteras, medan Sverige fortfarande har en lag som tvingar människor till medicinska utredningar och ingrepp för att få tillgång till ändring av det kön som framgår av folkbokföringen.

Hälften av alla transpersoner har övervägt att ta sitt liv, en femtedel har försökt. En av anledningarna till transpersoners psykiska ohälsa är samhällets transfobi och den utsatthet som transpersoner därför drabbas av. Som en del av vårt arbete för att motverka transfobi bör vi bland annat säkerställa att lagar inte försvårar människors situation.

I lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (1972:119) finns i 1 § 4 en åldersgräns på 18 år. Det gör att personer under 18 år inte kan ändra juridisk könstillhörighet. En möjlighet att kunna ändra juridisk könstillhörighet skulle ge dessa ungdomar möjlighet att leva friare med lägre risk för att bli utsatta för diskriminering eller trakasserier och i förlängningen lägre risk för psykisk ohälsa.

Regeringen tillsatte 2014 en utredare med uppgift att analysera möjligheten att ändra reglerna om åldersgräns för byte av kön. Utredningens betänkande (Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering, SOU 2014:91) blev föremål för remissbehandling, varefter två nya departementspromemorior togs fram med reviderade förslag till lagändringar (Ds 2018:11 och 17). Förslagen innebär i korthet att det ska finnas två lagar, en för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen och en för vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Efter mycket allvarlig kritik från Lagrådet meddelade regeringen att fortsatta överväganden kommer att göras. Liberalerna har den senaste tiden fortsatt att bevaka frågan och ser med intresse på det löfte som statsministern utställde under sin regeringsförklaring i samband med riksdagens öppnande 2021. Statsministern utlovade då en ny och modern könstillhörighetslag innan riksdagsåret är slut. Frågan är en viktig liberal seger och något vi länge drivit; därför väljer vi i denna motion att fortsatt yrka på en lagändring men hoppas att vårt yrkande blir överflödigt tack vare en snabb och smidig process från regeringen.

Åldersgränserna för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen är en fråga som är viktig för unga transpersoner. För den som lever med en annan könsidentitet än den som har registrerats i folkbokföringen kan det skapa en stor psykologisk press att hela tiden mötas av ifrågasättanden baserade på myndighetsuppgifter om könsidentiteten. Sådana situationer möter ungdomar till exempel i skolan, i sjukvården eller när de ska ta ut pass. Den psykiska ohälsan är utbredd bland unga transpersoner och många upplever stora svårigheter under uppväxten. Att underlätta för unga transpersoner att leva i enlighet med sin identitet är att öka friheten för människor som i dag är särskilt utsatta. Att ändra den juridiska könstillhörigheten är en administrativ åtgärd som kan bidra till detta. Den är också reversibel om personen senare ångrar sig.

Barn under 18 år är omyndiga och har därmed så kallad begränsad rättshandlingsförmåga. Det betyder inte att de saknar rätt att ta beslut, men den rätten följer med stigande ålder. Enligt föräldrabalken har vårdnadshavaren både rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren ska därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets

synpunkter och önskemål. Ju äldre barnet är, desto större vikt ska alltså fästas vid barnets egen vilja.

I Norge ändrades lagstiftningen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen den 1 juli 2016. Den nya norska lagstiftningen innebär att barn som har fyllt 16 år har rätt att själva ansöka om byte av det kön som framgår av folkbokföringen. Om barnet är mellan 6 och 16 år ska ansökan göras av vårdnadshavarna gemensamt med barnet. Om barnet inte har fyllt 6 år görs ansökan av vårdnadshavarna, och ett villkor är då att det finns intyg från sjukvården på att barnet har en medfödd osäker somatisk könstillhörighet. Även i det fallet ska barnet ges möjlighet att ge uttryck för sin egen åsikt, om det är möjligt. Andra länder som har uppdaterat sina könstillhörighetslagar på liknande sätt de senaste åren är Malta, Irland och Argentina.

Liberalernas principiella hållning är att en ändring av den juridiska könstillhörigheten är något som individen själv bör få avgöra. För personer som redan i unga år känner stark ångest och obehag förknippat med det juridiska kön som de har tilldelats vid födseln kan det vara mycket betydelsefullt att kunna få id-handlingar utfärdade med det kön som de identifierar sig med.

Mot bakgrund av detta, och med hänsyn till principen att unga med stigande ålder och mognad ska kunna fatta fler beslut på egen hand om sin egen tillvaro, anser Liberalerna att den strikta åldersgränsen på 18 år för ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör sänkas. Liberalerna vill lära av erfarenheterna av den norska modellen och anser att personer över 15 år ska kunna byta sitt juridiska kön utan samtycke av vårdnadshavare eller god man. Även för individer mellan 6 och 15 år ska möjlighet att byta det kön som framgår av folkbokföringen finnas, men då ska samtycke av vårdnadshavare eller god man samt remiss från skolkurator krävas.

Vad gäller könsbekräftande vård bör detta bedömas på samma sätt som all annan sjukvård. I andra sammanhang är det en främmande tanke att i lagstiftningen fastställa åldersgränser för när vissa former av sjukvårdande behandling ska kunna beviljas, utan detta är något som måste avgöras av den medicinska expertisen i samråd med patienten och, i förekommande fall, dennas vårdnadshavare.

Vi vill i sammanhanget understryka att ingrepp i könsorganen kräver särskilt tillstånd från Socialstyrelsens rättsliga råd, en ordning som vi inte föreslår ska ändras. Det är av stor vikt att besluten från det rättsliga rådet kommer skyndsamt och inte bidrar till en längre processtid än vad som är nödvändigt.

Så länge en erforderlig utredning med överprövning från rättsliga rådet genomförs, och tunga sakskalet talar för att ett medicinskt ingrepp skulle vara till nytta för individen, så bör ingreppet kunna genomföras utan att det i lagen behöver finnas någon fastställd åldersgräns för denna behandling. Det slutliga beslutet oavsett eventuell åldersgräns bör dock även fortsättningsvis ligga hos Socialstyrelsen genom kravet på tillstånd. Detta är inte detsamma som att tidiga ingrepp kommer att vara vanligt förekommande. Tvärtom får detta anses höra till undantagsfallen.

Det finns ett stort behov av kunskap om hur hälso- och sjukvården ska ge bättre bemötande av personer med könsdysfori. Sedan millennieskiftet har antalet personer som fått diagnosen könsdysfori ökat kraftigt i Sverige liksom i andra västländer. De senaste tio årens ökning finns främst bland barn och unga vuxna, och i synnerhet bland dem som registrerats som flickor vid födseln. Antalet nya fall av diagnostiserad könsdysfori bland personer med registrerat kön flicka i åldern 13–17 år har ökat med närmare 1 500 procent sedan 2008.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU), som gjort en systematisk kunskapsöversikt av könsdysfori, har inte funnit någon vetenskaplig litteratur som förklarar det senaste decenniets ökning av antalet barn och unga som söker på grund av könsdysfori. Socialstyrelsen redovisar i en kartläggning som publicerades i början av 2020 att många personer som diagnostiseras med könsdysfori även har en hög förekomst av diagnoser som autism, depression och ångestsjukdomar. Vidare kan lyftas fram att Karolinska institutet i år (2021) meddelat att de slutar att hormonbehandla barn under 18 med könsdysfori med anledning av det knapphändiga vetenskapliga stöd som finns för sådan behandling. Socialstyrelsen medger dock fortsatt sådan behandling. Denna utveckling i frågan visar än en gång hur viktigt det är att vi får ökad kunskap om hur vi bäst hanterar situationen för enskilda. Det är i sammanhanget viktigt att personer med könsdysfori inte bemöts annorlunda enbart för att de även har andra diagnoser. Regeringen bör därför skyndsamt redovisa för riksdagen hur den arbetar vidare i dessa frågor.

Ta bort onödiga problem för den som bytt juridiskt kön

Utredningar har visat att juridiska könsbyten och ändring av juridisk könstillhörighet i praktiken ofta innebär många onödiga problem för den som bytt kön. Alltför ofta händer det att den som erhållit ett nytt personnummer råkar ut för orimliga problem hos myndigheter och privata företag, exempelvis att personen bokförs som utflyttad eller att personens bank inte klarar av att hantera att personens bankkonto innehas av en person som ändrat personnummer.

Det här är ett problem som är högst påtagligt för den grupp personer som drabbas. Skatteverket och andra berörda myndigheter har ett stort ansvar att hitta strukturer som gör att den som av en eller annan orsak byter personnummer inte ska tvingas att behandlas som en ny person i juridisk mening, till exempel i avtals- eller bank-sammanhang. Liberalerna menar därför att regeringen bör arbeta för att lagstiftningen förändras så att grundläggande infrastruktur, som banktjänster och andra register, inte i fortsättningen skapar problem som de beskrivna för de som har bytt juridiskt kön.

Intersexpersoner

Socialstyrelsen kom i januari 2017 med en översikt över vården för personer som föds med oklart kön, så kallade intersexpersoner. Översynen visade bland annat att det finns anledning att undersöka vidare hur en mer enhetligt restriktiv praxis för genital kirurgi på bästa sätt kan åstadkommas på nationell nivå, för vården skiljer sig markant åt beroende på var i landet man föds och vilket team den nyfödda vårdas av.

Vi har lång väg kvar innan intersexpersoner åtnjuter samma rättigheter och möjligheter som andra människor. Det är exempelvis angeläget att belysa de stora konsekvenserna för den enskilde av omotiverade kirurgiska ingrepp på och behandlingar av intersexpersoner som inte gett eget samtycke. Utöver det behöver informationen om dessa individers behov bli bättre.

Vid flera tillfällen har försök gjorts att utreda frågor som rör transpersoner och intersexpersoner samtidigt, med resultatet att frågor som rör intersexpersoner inte får tillräckligt med utrymme och resurser i utredningen. Utredningen Juridiskt kön och medicinsk könskorrigering (SOU 2014:91) kom med flera förslag som skulle underlätta

för intersexpersoner, och det är glädjande. Det är dock inte samma sak att vara och leva som intersexperson som att ha behov av att medicinskt bekräfta sitt kön. Liberalerna vill därför se att regeringen tillsätter en specifik utredning för att kartlägga just intersexpersoners situation i vårt land. En sådan utredning bör peka på brister i gällande rätt, undersöka hur befintliga regler fungerar och komma med förslag till ny lag och åtgärder för vården.

Frågan om ett tredje kön

Det finns ett antal individer som inte vill kategoriseras som vare sig män eller kvinnor. I vissa andra länder har detta tillgodosetts genom att individen efter egen begäran kan folkbokföras i en tredje könskategori.

Vi anser att för- och nackdelar med att införa en tredje könskategori i folkbokföringen bör utredas också i Sverige. En grundläggande princip är att det tredje alternativet i så fall ska vara en valmöjlighet för de personer som själva önskar det, inte något som individer tilldelas. En annan viktig princip är att det fortsatta behovet av könsuppdelad statistik beaktas. Regeringen bör tillse att förslag i denna riktningen tas fram och genomförs.

Översyn av diskrimineringslagen

År 2009 infördes Sveriges första sammanhållna diskrimineringslag. Lagen syftar till att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Lagen har därefter förtydligats, bestämmelserna om aktiva åtgärder har blivit mer enhetliga och skyddet mot åldersdiskriminering har utökats. Likaså finns det nu möjlighet att pröva bristande tillgänglighet som en form av diskriminering på grund av funktionsnedsättning.

Den nuvarande diskrimineringslagen har snart funnits i tio år. Lagen har haft många goda effekter och utreddes nyligen avseende sin tekniska funktion (SOU 2020:79). Det finns dock fortsatt skäl att gå längre och även utreda hur pass ändamålsenligt lagen fungerar och om det finns skäl att göra förändringar för att stärka den enskildes möjligheter att hävda sin rätt. I det sammanhanget bör man också uppmärksamma det faktum att många anmälningar inte leder till någon åtgärd eftersom det som har anmälts inte bedöms ligga inom ramen för lagen. En närmare analys av den samlade mängden anmälningar kan ge kunskap om både det eventuella behovet av lagjusteringar och behovet av förbättrad information till allmänheten om vad diskrimineringslagen omfattar och inte. För att en utredning av den här typen ska uppnå bästa möjliga kvalitet och inkludera relevanta ståndpunkter är det viktigt att den inkluderar perspektiv från flera aktörer, exempelvis diskrimineringsombudsmannen och statsstödda fristående antidiskrimineringsbyråer.

Grundlagsfrågor

I regeringsformen finns ett grundlagsförbud mot införande av lagstiftning som diskriminerar på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande, sexuell läggning eller kön. Liberalerna, som var pådrivande för att förbudet mot

diskriminerande lagstiftning i den senaste grundlagsreformen breddades till att inkludera sexuell läggning, anser att även frågan om förbud mot lagstiftning som diskriminerar på grund av könsidentitet och könsuttryck bör utredas grundligt i kommande grundlagsöversyner.

Stärkt skydd mot hets och hatbrott

För att kunna bekämpa hatbrott måste kunskapen om hatbrott inom hela rättskedjan stärkas. Offren måste våga anmäla, och det förutsätter att hbtq-personer känner ett förtroende för rättsväsendet. För att kunna bygga upp ett sådant förtroende måste hela rättskedjan fungera när en hbtq-person som har utsatts för hatbrott vänder sig till de rättsliga myndigheterna. För detta krävs insatser för att stärka kunskapen inom rättsväsendet, från polis till åklagare och domstolar, om bemötande och utredning av hatbrott mot hbtq-personer.

Liberalerna anser att det är viktigt att regeringen följer rättsväsendets arbete för att utveckla arbetet mot hatbrott och fördjupa hbtq-kompetensen inom hela rättsväsendet. Om ytterligare uppdrag eller andra regeringsåtgärder behövs förutsätter Liberalerna att sådana kommer till stånd.

Den 1 juli 2018 respektive den 1 januari 2019 breddades det straffrättsliga skyddet för transpersoner, bland annat genom en breddning av bestämmelsen om hets mot folkgrupp samt den särskilda straffskärpningsregeln i brottsbalken. Vi välkomnar detta. Det är nu viktigt att kunskapen om det stärkta lagskyddet förmedlas till relevanta parter i samhället och att effekten av lagändringarna när de kan anses ha haft effekt utvärderas.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Det hedersrelaterade våldet drabbar även hbtq-personer. Individer tvingas in i relationer, hotas, utsätts för våld eller omvändelseförsök och får i vissa fall betala med sitt liv. Allt detta för att upprätthålla en familjeheder som krockar med vårt sekulära och moderna samhälle.

Även om hederstraditioner är särskilt utbredda i vissa geografiska områden eller bland människor som har sin härstamning därifrån, så är det viktigt att betona att de inte är kopplade till någon specifik religion eller etnicitet. Det är genom kunskap, synliggörande och reflekterande debatt som traditioner förändras. Alla former av kollektivt skuldbeläggande måste motverkas, samtidigt som företeelsen inte får sopas under mattan.

För att effektivt motverka alla former av hedersrelaterat våld och förtryck är det av stor vikt att det finns ett tydligt hbtq-perspektiv. Det gäller på alla nivåer, från det nationella till det lokala arbetet på gräsrotsnivå. Varje brottsoffer behöver ses som den individ hen är och bemötas utifrån sin egen situation. Därför behöver insatserna för offer för hedersrelaterat våld och förtryck utformas så att inte vissa grupper står utan hjälp.

Kunskapen om omfattningen av det hedersrelaterade våldet och förtrycket mot hbtq-personer behöver förbättras. Om hedersrelaterat våld och förtryck i allmänhet är svårt att kartlägga är svårigheterna att bryta tystnaden och minska mörkertalet särskilt stora vad gäller hedersrelaterat våld och förtryck mot hbtq-personer. Socialstyrelsens kartläggning av utbredningen av hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige (Ett liv utan

våld och förtryck, 2019) ger en grundläggande bild av hedersproblematikens utbredning, till viss del också bland hbtq-personer. Vi anser dock att det är angeläget att få fördjupade kunskaper om det hedersrelaterade våldet och förtrycket mot just hbtq-personer och dess omfattning genom en särskild studie.

Omvändelseterapi

Så kallad omvändelseterapi är ett samlingsbegrepp för föregivet psykologiska eller medicinska behandlingar för att förändra en persons sexuella läggning eller könsidentitet, alltså att ”omvända” homo- och bisexuella till heterosexuella eller ”omvända” transpersoner till cis-personer.

Så kallad omvändelseterapi används för att utöva press på enskilda hbtq-personer, särskilt i religiösa miljöer där normen är starkt fördömande mot det som avviker från den traditionella normen för sexualitet och kön. Detta orsakar ofta ett psykiskt lidande för de individer som utsätts.

Det är viktigt att slå fast att omvändelseterapi saknar allt vetenskapligt stöd. En människas sexuella läggning eller könsidentitet är en djupt liggande del av den egna personligheten och kan inte förändras genom så kallad terapi av utomstående.

I dag finns viss lagstiftning som är relevant i detta sammanhang. Till exempel måste personal inom hälso- och sjukvården arbeta i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Läkare, psykologer eller sjuksköterskor som använder ovetenskapliga metoder kan bli av med både sin anställning och sin yrkeslegitimation. Inte heller är det tillåtet att utsätta en person för vad som helst, även om personen säger sig samtycka till detta. Om t.ex. en gärning bedöms som misshandel av normalgraden är den straffbar enligt lag, även om den som utsattes hävdar att det skedde med samtycke. Samtidigt har varje enskild person rätt att sätta sin egen tilltro till vilka föreställningar som helst. Det som däremot aldrig får accepteras är att en människa tar sina egna föreställningar om världen till förevändning för att kränka en annan människas frihet.

Flera länder i världen har infört förbud mot omvändelseterapi, bland annat Brasilien, Ecuador, Argentina och Malta. Sådana förbud tycks vanligtvis ha införts inom ramen för hälso- och sjukvårdslagstiftningen, där Sverige redan genom patientsäkerhetslagen har ett generellt förbud mot ovetenskapliga behandlingar.

Liberalerna anser att det behövs mer kunskap om fenomenet omvändelseterapi, vad enskilda personer utsätts för och vilka konsekvenserna har blivit för dessa människor. Därför är det välkommet att MUCF nu fått ett uppdrag att utreda fenomenets förekomst i Sverige, detta som ett resultat av Liberalernas förhandlingar med de övriga januari-partierna. Myndigheten presenterade ett delbetänkande rörande hur uppdraget kommer att genomföras i mars 2021 och kommer under mars 2022 att presentera sin slutredovisning. Liberalerna kommer fortsatt att bevaka frågorna och arbeta hårt för att problemet adresseras och att nödvändiga åtgärder mot det vidtas.

En asylprocess där hbtq-personers rättigheter respekteras

Förföljelse eller välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sexuell läggning, kön eller könsuttryck är enligt gällande lag skäl för asyl, och den som förföljs kan beviljas flyktingstatus. Det finns dock anledning att analysera hur rättstillämpningen ser ut i praktiken avseende asylsökande hbtq-personer. Liberalerna anser att hbtq-personer inte

ska nekas asyl för att de tvingas stanna i garderoben, särskilt när själva anledningen till att de inte har kommit ut i hemlandet är landets förtryckande sociala och rättsliga normer. Praxisutvecklingen för asylsökande som hänvisar till könsrelaterad förföljelse, däribland hbtq-personer, behöver fortlöpande följas. Dessutom behöver insatser göras för att stärka hbtq-kompetensen vid själva asylprövningen.

Även mottagandet av asylsökande måste ske på ett sätt som tydligt värnar hbtq-personers lika rättigheter. Återkommande inträffar allvarliga incidenter på boenden där asylsökande hbtq-personer har utsatts för hot eller attacker från andra boende. Det är av största vikt att Migrationsverket gör allt vad som krävs för att värna de boendes trygghet och säkerhet och att det från första dagen klargörs vilka lagar som gäller i Sverige. Hot eller kränkningar får aldrig accepteras, och alla incidenter som utgör lagbrott ska polisanmälas. Om en persons säkerhet inte kan garanteras på grund av att andra inte accepterar personens sexuella läggning eller könsuttryck är det den hotande som ska flyttas.

Liberalerna vill utöka och höja ambitionerna för den samhällsorientering som riktas till alla nyanlända. Frågor kring hbtq-personers rättigheter ska ingå som en integrerad del i denna undervisning.

Internationellt arbete för hbtq-rättigheter

Samtidigt som ett antal länder har en positiv utveckling avseende hbtq-personers rättigheter finns en oroande utveckling i många länder också i vårt närområde, bland annat i Ryssland. De lagar som i många länder förbjuder opinionsbildning i hbtq-frågor, eller hindrar hbtq-organisationer från att arbeta, utgör allvarliga inskränkningar i yttrande- och föreningsfriheten. Allt detta visar att arbetet för hbtq-personers rättigheter måste vara en integrerad del av Sveriges arbete internationellt för mänskliga rättigheter i stort.

Sverige är ett av de länder som tydligast lyfter fram hbtq-personers rättigheter i utrikespolitiken och det internationella biståndet. Eftersom frågorna är kontroversiella i många länder är Sveriges engagemang särskilt betydelsefullt. Mänskliga rättigheter för hbtq-personer och arbete för att motverka diskriminering av hbtq-personer har de senaste åren i ökad utsträckning inbegripits i de svenska samarbetsstrategierna på biståndsområdet. Sidans finansiering till direkta insatser har också ökat. Vi anser att hbtq-frågor ska vara en central del av demokratibiståndet.

Hbtq-frågor i EU

De kartläggningar som har genomförts av EU:s byrå för grundläggande rättigheter visar att ungefär hälften av de tillfrågade hbtq-personerna sade att de personligen hade känt sig diskriminerade eller trakasserade på grund av sin sexuella läggning. Det understryker vikten av att fortsätta arbetet för att stärka EU:s diskrimineringskydd för hbtq-personer.

EU behöver större möjligheter att kunna sätta ner foten gentemot de medlemsländer som inte respekterar mänskliga rättigheter. Vi anser att EU-kommissionen ska kunna granska hur medlemsländerna lever upp till skyldigheten att skydda och respektera mänskliga rättigheter som de är förbundna att göra enligt fördragen och att sanktioner

ska kunna beslutas mot de medlemsländer som inte respekterar mänskliga rättigheter, inklusive hbtq-personers mänskliga rättigheter.

Vi vill även att Sverige arbetar vidare för att antidiskrimineringsdirektivet (där bland annat diskrimineringsgrunden sexuell läggning ingår) slutligen antas och att arbetet för att inkludera också alla transpersoner i EU:s diskrimineringslagstiftning fortsätter.

Liberalerna anser att EU-rättens familjebegrepp fullt ut bör breddas till att inbegripa också samkönade par. EU-domstolen har i ett avgörande från juni 2018 slagit fast att termen maka eller make inkluderar samkönade par och att den fria rörligheten inom EU därmed gäller alla medföljande makar. Det är viktigt att Sverige arbetar i EU för att denna banbrytande dom ska få fullt genomslag i alla relevanta lagrum och kommande lagstiftningsarbeten.

Barbro Westerholm (L)

Lina Nordquist (L)

Johan Pehrson (L)

Maria Nilsson (L)

Gulan Avcı (L)

Christer Nylander (L)

Mats Persson (L)

Allan Widman (L)